

UNUTARCRKVENI DIJALOG I POMIRENJE

Tomislav KOVAČ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
kovactomislav@hotmail.com

Tema 57. Teološko-pastoralnog tjedna, koji se održao u Zagrebu od 24. do 26. siječnja 2017., bila je *Neophodnost dijaloga i pomirenja u hrvatskom društvu*. Treba pozdraviti inicijativu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu da se s teološkog i pastoralnog gledišta nastoji progovoriti o tako teškoj i osjetljivoj problematici koja već dugi niz godina na različite načine opterećuje i dijeli hrvatsko društvo.

Kriza hrvatskog društva – izazov za Crkvu

Nema dvojbe da je hrvatsko društvo u dubokoj i višeslojnoj krizi, koja je političke, gospodarske, ali također i povijesne i ideološko-svjetonazorske naravi. Činjenica je da ni dvadeset i pet godina nakon svojeg osamostaljenja Hrvatska država nije čvrsto stala na svoje noge i nema jasnu viziju vlastitoga nacionalnog i međunarodnog razvoja. Dok, s jedne strane, još uvijek robuje ideološkim obrascima minuloga sustava, s druge strane, ostaje zalijepljena uz korupciju, nepotizam, mentalitet podobnosti i pogodnosti kojim se održava kult »muljaže«, nerada i prosječnosti, sve to s patološkim nedostatkom zdravog domoljublja i društvene odgovornosti. Lijep san o prosperitetnoj i, nakon formalnog pada komunizma, duhovno i moralno obnovljenoj Hrvatskoj naprosto je iščeznuo i za mnoge hrvatske građane pretvorio se u noćnu moru. Hrvatska politika izgubila je svaku vjerodostojnost, a političari su postali karikature samih sebe. Izbjegavanje spasonosnog raščišćavanja s vlastitom prošlošću, osobito s trima velikim totalitarizmima XX. stoljeća, koji su Hrvatskoj jednako naštetili,

nekažnjena kriminalna privatizacija za vrijeme i neposredno poslije Domovinskog rata, bestidna rasprodaja nacionalnih privrednih i prirodnih dobara, neiskorištavanje vlastitih gospodarskih mogućnosti, naročito poljoprivrede, poklecanje pred uvozničkim lobijima, kojima se dopušta uništavanje domaće proizvodnje, srljanje u neoliberalni ekonomski i ideološki poredak, koji gazi dostojanstvo i temeljna prava ljudske osobe te svjesno osiromašuje narode, a koji se već sada pokazuje kao novi oblik globalnog totalitarizma, podlo omalovažavanje hrvatske narodne i kulturne samosvijesti, sustavno obezvređivanje i izvrtanje presudnog područja odgoja i obrazovanja, demografsko samoubojstvo i, u novije vrijeme, ponovni egzodus hrvatskih građana u inozemstvo – glavne su crte poraznih ishoda za koje bi trebali, kada bi imali savjesti, odgovarati gotovo svi hrvatski političari i političke opcije, bez iznimke. Najžalosnije je što sve manje građana vjeruje u ikakav boljitak hrvatskog društva, kao i u smisao države i njezinih institucija. Prevladalo je ozračje beznadnosti, ogorčenosti i ravnodušnosti, utrka za preživljavanjem ili za beskrupuloznim uspjehom. Koliko god audiovizualni mediji nastojali odavati privid blagostanja, uvlačeći građane u potrošačku ovisnost i »kulturu zabave«, opće stanje za veoma velik broj stanovnika Lijepe Naše postalo je naprosto neizdrživo i bezizgledno. Nije čudno da se u takvim okolnostima pojavljuju i nameću ideološki i svjetonazorski sukobi. Ti su sukobi odraz opće društvene krize i često se koriste kao zaslon kojim se prikriva bit nagomilanih problema i izbjegava nalaženje pravih rješenja.

Te napete i vrlo složene društvene neprilike velik su izazov za Crkvu u hrvatskom narodu. Stoljećima je upravo Crkva bila homogenizirajuća snaga koja je čuvala ne samo vjerski nego i nacionalni i kulturni identitet hrvatskog naroda. Crkva je, također, tijekom povijesti najviše pridonijela trajnoj povezanosti Hrvatske sa zapadnom Europom, a svojim nesebičnim djelovanjem, u domovini i dijaspori, uvelike je pripomogla stvaranju neovisne moderne demokratske Hrvatske države. Ugovore između Svete Stolice i Republike Hrvatske, koji su, podsjetimo, utjecali na afirmaciju i drugih vjerskih zajednica u hrvatskom društvu, treba vrednovati i pod tim vidom. Međutim, nakon četvrtine stoljeća slobodnog i donekle neometanog djelovanja u hrvatskom društvu, opravdano se zapitati je li Crkva na pastoralnoj i evangelizacijskoj, kao i na općoj kulturnoj i društvenoj razini optimalno iskoristila sve svoje mogućnosti i potencijale.

Kako bismo što dublje zahvatili temu ovogodišnjeg Teološko-pastoralnog tjedna, postavljamo još nekoliko legitimnih pitanja s njom povezanih. Na primjer: Je li Crkva u Hrvatskoj uopće prepoznata kao čimbenik dijaloga i pomi-

renja? Koliko svojim javnim djelovanjem Crkva pridonosi stvaranju dijaloškog i pomirljivog ozračja, odnosno, uzrokuje li ponekad možda i sama nekim izjavama ili ponašanjima određene napetosti u hrvatskom društvu? Jesu li vrijednosti dijaloga i pomirenja dovoljno prisutne u svijesti i praksi same Crkve, kako u njezinim hijerarhijskim strukturama tako i među vjernicima? Koliko teologija i teolozi u Hrvatskoj pridonose stvaralačkom djelovanju Crkve i napretku hrvatskog društva u cjelini, naročito na području toliko potrebnog dijaloga i pomirenja? Naime, pretpostavlja se da samo dijaloški i pomirateljski raspoložena Crkva može to isto tražiti ili ponuditi društvu kojemu se obraća.

Teološko utemeljenje dijaloga i pomirenja

Jako je važno istaknuti da za Crkvu dijalog i pomirenje potpun smisao dobiva ju u svojoj teološkoj utemeljenosti. Papa Pavao VI. je u enciklici *Ecclesiam suam* s pravom podsjetio da dijalog ima svoje izvorište u Bogu i da pripada samoj dinamici Božje objave. Sva ljudska povijest kao povijest spasenja obilježena je dobrohotnim dijalogom trojedinoga Boga s ljudskim rodом, koji treba biti uzor dijaloga Crkve sa svijetom: »Uvijek moramo imati pred očima taj neizrecivi i stvarni dijaloški oblik koji je Bog Otac, po Isusu Kristu u Duhu Svetomu s nama otpočeo i uspostavio, da bismo mi, tj. Crkva, shvatili kakav suodnos moramo uspostaviti i promicati s ljudima. Razgovor spasenja Bog je prvi započeo, naime, on nas prije uzljubi (1 Iv 4,19). Stoga i mi moramo prvi tražiti razgovor s ljudima ne čekajući da nas drugi pozovu.«¹ Taj razgovor ili dijalog mora, dakako, voditi računa o »čudi sugovornika« i konkretnim okolnostima. No, isto tako, treba poštivati dostojanstvo i slobodu sugovornika, iskazivati »simpatiju i dobrotu«, biti lišen apriornih osuda, uvredljivih polemika ili nametljivih uvjeravanja, a to predmnijeva posebno unutarnje raspoloženje: »Dijalog u nama zahtijeva takvo duševno raspoloženje kakvo želimo stvoriti i gajiti kod onih koji nas okružuju« (usp. ES 80–82).

Osim dijaloga s cijelim čovječanstvom, pa tako i s ateistima, te dijaloga s vjernicima drugih religijskih tradicija i odijeljenom kršćanskom braćom, Pavao VI. snažno ističe važnost dijaloga u samoj Crkvi. Taj unutarcrkveni dijalog treba biti »živ i prislan, osjetljiv za svaku istinu«, »iskren i prožet izvornom svetošću«, »spreman čuti različite glasove ljudi našega vremena«, ali također prožet krepošću poniznosti i poslušnošću prema crkvenim vlastima (usp. ES

¹ PAVAO VI., *Ecclesiam suam – Crkvu svoju. Enciklika o putovima kojima Katolička crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću* (6. VIII. 1964.), Zagreb, 1979., br. 73–74 (dalje: ES).

116–118). »Silno želimo da unutrašnji razgovor u krilu same Crkve postane gorljiviji, da bude bogatiji temama, da pronađe nove sugovornike tako da poraste životna snaga i posvećenje otajstvenoga Tijela Kristova ovdje na zemlji. Sve što pomaže da se u život prenese nauka koju Crkva čuva i širi, Mi bez ikakva oklijevanja odobravamo« (ES 119).

Tako i pomirenje treba shvaćati povezano s Božjim djelovanjem u svijetu. Za papu Ivana Pavla II. izvor pomirenja nalazi se u božanskom daru i pothvatu kojim je milosrdni Bog mukom, smrću i uskrsnućem svojega sina Isusa Krista sve sa sobom pomirio (usp. Rim 5,10-11; Kol 1,20-22) i pozvao čitav svijet na pomirenje (usp. 2 Kor 5,18-20).² Crkva prva uživa plodove toga pomirenja, koje je pozvana posredovati u sve uzdrmanijem svijetu, ali i njegovati u sebi samoj: »Poslanje je Crkve da naviješta pomirenje te bude sakrament pomirenja u svijetu. Crkva je u svijetu sakrament, to jest znak i oruđe pomirenja« (ReP 11); »Crkva, želi li biti pomiriteljica, mora sama raditi da bude *pomirena Crkva*« (ReP 9; usp. br. 2). Pomirenje, dakako, traži obraćenje i »pokoru«, tj. odbacivanje osobnog i društvenog grijeha ili zla, korjenitu promjenu mentaliteta i načina života, založenost za opće dobro (usp. ReP 4 i 16). Privilegirano sredstvo pomirenja, za Ivana Pavla II., upravo je dijalog, kako izvan Crkve tako i unutar nje, i to u službi jedinstva u različitosti: »U mjeri u kojoj bude kadra stvoriti djelatnu slogu – jedinstvo u različitosti – unutar sebe same, a drugim se Crkvama i crkvenim zajednicama kao i drugim religijama pokaže kao svjedok i ponizan djelatnik pomirenja [...] ona će moći biti znak pomirenja u svijetu i za svijet« (ReP 25). Dijalogom Crkva ne kompromitira sebe, nego u svijetu izvršava svoje božansko poslanje: »Crkva se ne izjednačuje sa svijetom i nije od svijeta, stavljena je u svijet i s njime je u dijalogu« (ReP 2).

Dijalog i pomirenje za (poslije)koncilsku Crkvu – čiji je zadatak ispitivati »znakove vremena« u svjetlu evanđelja i služiti svim ljudima u današnjem svijetu³ – nisu proizvoljan višak ili neka taktika, nego čine sastavni dio njezina evangelizacijskog poslanja. U tom poslanju svi su kršćani pozvani sudjelovati, odatle trajna potreba da se pojam *Crkve* kao cjelokupne zajednice Kristovih vjernika uvijek iznova pojasni i oživi, a ne reducira samo na crkvenu hijerarhiju i kler. Međutim, dok Crkva nakon dugih stoljeća monologiziranja danas želi sa svima stupiti u dijalog, čini se da malo tko još želi s njome ozbiljnije i iskreno razgovarati. Crkva se mora suočiti s činjenicom da u današnjem svijetu nije

² Usp. IVAN PAVAO II., *Reconciliatio et paenitentia – Pomirenje i pokora* (2. XII. 1984.), Zagreb, 1996., osobito br. 7 (dalje: ReP).

³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008., br. 4.

više nezaobilazan čimbenik. To bi je trebalo potaknuti da svoj autoritet više ne temelji isključivo na snazi svoje božanske službe, nego na vjerodostojnosti svojeg životnog svjedočanstva, kako je to dobro primijetio blaženi Pavao VI.: »Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje, ili ako sluša učitelje sluša ih zato što su svjedoci.«⁴

»Stvarnost je važnija od ideje«

Kršćansko svjedočanstvo Crkve, kao institucije i ukupne zajednice vjernika, danas je najvažnija poluga njezine vjerodostojnosti. No, takvo svjedočanstvo nije moguće bez usredotočenosti na Isusa Krista, jedinu istinsku »Glavu Crkve« (usp. Kol 1,18; Ef 5,23), i bez odlučnoga povratka evanđelju, u svim njegovim osobnim i društvenim dimenzijama. To je upravo ono što priziva papa Franjo kada se zalaže za *misijsku preobrazbu Crkve*. Naime, jedino će iz radosti osobnog susreta svakog kršćanina s Kristom Crkva smoci snagu »izaci iz sebe« i poći na sve životne »periferije« kako bi svjetlo evanđelja mogla podijeliti svim ljudima, osobito najsiromašnijima, odbačenima, ranjenima i obespravljenima.⁵ Osim unutarnjeg obrata, takav »izlazak« traži od Crkve da preispita svoj odnos prema svijetu i da se odrekne stoljećima nagomilanog mentaliteta trijumfalizma i autoreferencijalnosti (usp. EG 8, 49 i 94 i dr.). U tom smislu vrlo je dojmljiva Papina oštra kritika »duhovne svjetovnosti« prisutne kod mnogih kršćana koji prividno žive svoju vjeru, hvatajući se za vlastite ideje, planove, funkcije i slavu, stvarajući samodopadne elitne skupine umjesto da se otvore i budu pozorni na potrebe drugih (usp. EG 93–97, osobito 95). Isto tako, papa proziva »rat«, tj. sukobe i podjele među samim kršćanima, koji štete Crkvi iznutra i sprečavaju njezino svjedočanstvo: »Zato me uvijek boli kada vidim kako se u nekim zajednicama, pa čak i među posvećenim osobama, javljaju razni oblici mržnje, podjele, klevetanja, ocrnjivanja, osvete, ljubomore, želje za nametanjem vlastitih ideja po svaku cijenu, pa čak i progoni koji nalikuju pravom lovu na vještice. Koga mi to mislimo evangelizirati takvim ponašanjem?« (EG 100). Upravo se zato papa Franjo sviđa mnogim kršćanima, aktivnima i udaljenijima, pa i onima koji su ravnodušni ili neskloni religiji, jer osim nepatvorene jednostavnosti i ljudske srdačnosti u njemu prepoznaju čvrstu volju za dubinskim promjenama u Crkvi i u svijetu. S druge strane, ima kršćana, na-

⁴ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), Zagreb, 2000., br. 41.

⁵ Usp. PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2013., br. 1, 20 i dr. (dalje: EG).

ročito među dijelom klera, koji pred Papom osjećaju nelagodu, jer im urušava umjetnu sigurnost iza koje su se donedavno bezbrižno skrivali.

Kada je riječ o založenosti Crkve za opće dobro i socijalni mir, papa Franjo naglašava zanimljivo i izazovno načelo koje glasi da je »stvarnost važnija od ideje«. Njime želi upozoriti, osobito vjerske čelnike i političare, da izbjegnu prikrivanje stvarnosti sebi i drugima te svođenje svojega djelovanja na puku retoriku ili nerazumljive teorije. Suprotno tomu, važno je uspostaviti »stalni dijalog«, tj. aktivan suodnos između ideje i stvarnosti kojim će se doista razumijevati konkretan život ljudi i pokušati uspješno odgovoriti na njihove potrebe (usp. EG 231–232). U tome je kršćanima temeljni kriterij Isus Krist, Sin Božji koji je postao čovjekom i u potpunosti dijelio ljudsku sudbinu sa svojim suvremenicima, poučavajući ih vlastitim primjerom i predano im služeći, sve do smrti (usp. EG 233). Polaziti od stvarnosti kakva doista jest, a ne od onakve kakvu bismo željeli da bude, za papu Franju preduvjet je istinskog i plodnog evangelizacijskog djelovanja.

U konkretnom hrvatskom socioreligijskom kontekstu to bi, na primjer, značilo da Crkva ne bi smjela svoj autoritet u hrvatskom društvu isključivo temeljiti na privlačnom statističkom podatku od 86,28% deklariranih katolika (prema popisu stanovništva iz 2011. godine), dok preciznija istraživanja pokazuju da u stvarnosti tek 20 do 25% katoličkih vjernika redovito, tj. na tjednoj bazi, prakticira svoju vjeru, a u nekim sredinama i puno manje.⁶ Na temelju jednoga idealiziranog i, zapravo, relativnoga statističkog podatka službena Crkva u Hrvatskoj bi mogla doći u napast doživjeti sebe kao svojevrsnu opunomoćenu glasnogovornicu hrvatskog naroda, a zanemariti činjenicu da je u stvarnoj crkveno-društvenoj zbilji uže povezana, u najboljem slučaju, tek s četvrtinom stanovništva, tj. s manje od milijun katolika praktikanata (od 4,2 milijuna ukupnih stanovnika Hrvatske). Mora se, naprosto, priznati da su katolički praktični vjernici manjina u hrvatskom društvu i da je vrlo dvojbeno Hrvatsku još uvijek smatrati »katoličkom zemljom«, osim na općoj povijesno-kulturološkoj razini. To ima itekako velike posljedice na (ne)prijem poruka koje crkvene vlasti povremeno šalju vjernicima i širem hrvatskom društvu.

Takvo objektivno stanje prilika je da Crkva u Hrvatskoj sebe upita što čini na pastoralno-evangelizacijskom polju prema preostalim 60% deklariranih katolika (više od dvije trećine stanovništva) koji vjeru ne prakticiraju redovito te koji prema Crkvi ostaju distancirani ili indiferentni, a možda i kritični.

⁶ Usp. Pero ARAČIĆ – Gordan ČRPIĆ, Kršćanski identitet: skica za idealtip vjernika kršćanina, u: Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ – Biljana HLAVACEK (ur.), *Kršćanski identitet i obitelji*, Đakovo, 2011., 15–62, ovdje 57.

S druge strane, bilo bi, isto tako, pogrešno držati da svi katolici praktikanti imaju iste duhovne i kulturne senzibilitete te da nužno dijele isto mišljenje glede uloge i djelovanja Katoličke crkve u hrvatskom društvu. Tu raznolikost vjerničkih profila i stavova unutar same Crkve treba uvažiti i prihvatiti kao kreativnu napetost. Postaviti stvarnost ispred ideje upravo služi tomu da se istini pogleda u lice i da se životne, društvene ili crkveno-pastoralne situacije temeljito ispituju u perspektivi njihova poboljšanja. Da bi to bilo moguće, neophodan je otvoren i iskren pastoralni dijalog između biskupa i vjernika, u kojem će biskup, kako piše papa Franjo, imati želju »da sasluša sve, a ne samo neke, koji su uvijek spremni reći ono što on želi čuti« (EG 31).

Prihvaćati kritiku i pitanja

Otvoren i iskren dijalog pretpostavlja sposobnost prihvaćanja kritikâ i problemskih pitanja. Crkva u Hrvatskoj uglavnom je suočena s dvjema vrstama kritikâ: jedna dolazi izvana i svjetovne je naravi, obično je glasna, površna i ne uvijek dobronamjerna; druga Crkvu propitkuje iznutra na pastoralnoj i teološkoj razini, tiša je, obzirnija i iskreno zabrinuta za dobro evanđelja. Među češćim izvanjskim kritikama možemo spomenuti osporavanje povezanosti Crkve, politike i države kao protivne ustavnoj odredbi o sekularnosti Republike Hrvatske (pritom se pojam sekularnosti obično shvaća vrlo suženo i na isključiv način). Usto se redovito nadovezuju zahtjevi za revizijom ili raskidom Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske, kao i napadi na školski vjeronauk. Upire se prst u materijalna dobra Crkve, njezino financijsko poslovanje i općenito »privilegije« koje Crkva i njezini službenici uživaju u hrvatskom društvu. Općenito se proziva »konzervativizam« Katoličke crkve u pitanjima braka, obitelji i spolnosti te nametanje katoličkih stavova u školstvu i drugim područjima društvenog života itd. Iako su takve i slične kritike najčešće ideološki motivirane, pune predrasuda i neznanja prema Crkvi i kršćanskoj vjeri, nerijetko i vrijeđajuće, nemoguće ih je ignorirati. One predstavljaju poziv ukupnoj crkvenoj zajednici da jasnije artikulira svoje stavove u hrvatskom društvu, tražeći dijaloške partnere i poštujući različitost mišljenja.

S druge strane, puno su ozbiljnija ona pitanja koja se odnose na djelovanje Crkve u Hrvatskoj promatrano iznutra, tj. s pastoralno-teološkog gledišta. Tu spomenimo samo neka koja nam se čine bitnima: u mnogim prilikama postupljiva pastoralna praksa, naročito u pripremi za sakramente, te gotovo potpuni izostanak kateheze mladih i odraslih – bez koje ih nije moguće osposobiti za zreli i odgovornu kršćansku vjeru; još uvijek premalo uključivanje vjernika

laika, osobito diplomiranih teologa i kateheta, kao relevantnih sugovornika i suradnika u župskom pastoralu i drugim razinama institucionalnog djelovanja Crkve; sve veća razdijeljenost između Crkve, kršćana i suvremene kulture, koja nije dovoljno shvaćena kao ozbiljan evangelizacijski problem; nedostatak kvalitetnih duhovnih sadržaja, posebice meditativno-kontemplativnih, koji bi mogli odgovoriti na duhovnu žeđ suvremenog čovjeka; omalovažavanje ekumenskog i međureligijskog dijaloga, toliko potrebnog na našim prostorima i u današnjem globaliziranom i sukobljenom svijetu; zabrinjavajući porast subjektivizirane i deteologizirane kršćanske vjere, zajedno s isključivim oblicima religioznosti karizmatiskog, tradicionalističkog i fundamentalističkog tipa, što se posljednjih godina može primijetiti i kod dijela studenata na hrvatskim teološko-katehetskim učilištima; trajna opasnost, razumljiva zbog povijesnih nedaća, ali opet štetna, od pretjeranog poistovjećivanja katoličke vjere s hrvatskim nacionalnim identitetom, kojim se zasjenjuju univerzalna obzorja evanđelja itd. Neka od tih pitanja usko su povezana s općom krizom u hrvatskom društvu, što se odražava na život katoličkih vjernika. No, u cjelini ona predstavljaju ozbiljne pastoralno-teološke izazove za Crkvu u Hrvatskoj, koji bi zaslužili detaljnije analize i osmišljeno djelovanje. To je moguće jedino dijalogom unutar same Crkve, poštujući načela supsidijarnosti, kršćanske sudgovornosti i sudjelovanja.

Takav dijalog posebno su pozvani poticati i u njega se uključiti teolozi. Teološka proizvodnja u Hrvatskoj prilično je obimna i zadovoljava akademske standarde koji se od teologa iziskuju. Međutim, opravdano je zapitati se koliko je hrvatska teologija doista stvaralačkog duha, aktualna i izazovna što se tiče ponuđenih tema te jesu li teolozi dovoljno založeni, prepoznati i priznati u Crkvi i društvu. Ponekad se stječe dojam da su teolozi odijeljeni od društvene, čak i crkvene stvarnosti, da im nedostaje žara, volje za raspravom, pa i hrabrosti u iznošenju vlastitih stavova. Proročko-kritička uloga teologije spram sve složenijih misaonih, kulturnih, društvenih, političkih, ekonomskih, pa i crkvenih gibanja, na mjesnoj i svjetskoj razini, u Hrvatskoj gotovo posve izostaje. Teolog je upravo najpozvaniji biti posrednikom između Crkve i svijeta. Kršćanskoj zajednici mora pomoći razumijevati smisao Božje Riječi i to kako je utjeloviti u današnjem vremenu, a svijetu treba obrazložiti uzvišenost kršćanskog poziva, koji je utemeljen na Božjoj ljubavi objavljenoj u Isusu Kristu – ljubavi koja uključuje sve i ne odbacuje nikoga, koja je pozorna na sve životne situacije, napose na one u kojima je ugroženo ljudsko dostojanstvo i pregažena istina. Riječ je o kršćanskoj, intelektualnoj i društveno-političkoj odgovornosti teologa, koja traži odvažnost.

Biti mirotvorac i čimbenik dogovora

Kao i njegovi predšasnici, u evangelizaciju papa Franjo uključuje dijalog Crkve s državom i društvom, s kulturama, znanostima i s nekatolicima, kao sredstvo doprinosa općem dobru i miru. Posebno poziva kršćane da budu mirotvorci i osobni svjedoci pomirenja, koji će u suradnji s drugima pridonositi nalaženju dogovora i pravednih rješenja na korist svih ljudi i cijeloga društva. Naglasak stavlja na mir, sporazum, zajedničko dobro i dostojanstvo ljudske osobe: »Naviještajući Isusa Krista, koji je uosobljeni mir (usp. Ef 2,14), nova evangelizacija potiče svakog krštenika da bude mirotvorac i uvjerljiv svjedok pomirenog života. U kulturi koja povlašteno mjesto daje dijalogu kao mjestu susreta, vrijeme je da naučimo osmisliti sredstva za stvaranje konsenzusa i dogovora, ne odvajajući to od brige za pravedno društvo, sposobno za sjećanje i u kojem nema isključenih. Glavni tvorac, povijesni subjekt toga procesa, jesu ljudi i njihova kultura, a ne neka klasa, manjina, skupina, elita. Ne trebamo projekt koji su osmislili malobrojni za malobrojne, ili prosvijetljenu ili glasnu manjinu koja si prisvaja da govori u ime svih. Riječ je o dogovoru za zajedničko življenje, o socijalnom i kulturnom sporazumu« (EG 239). Malo dalje Papa pronicljivo nastavlja: »U dijalogu s državom i društvom, Crkva ne raspolaže rješenjima za sva pojedina pitanja. Ipak, zajedno s raznim društvenim snagama, podupire prijedloge koji mogu bolje odgovoriti na dostojanstvo ljudske osobe i opće dobro. To čineći, uvijek jasno predstavlja temeljne vrednote ljudske osobe, kako bi promicala uvjerenja koja se zatim mogu pretočiti u politička djelovanja« (EG 241).

Preuzimati inicijativu

Jedna od vlastitosti dijaloga ili razgovora jest ta da se ne može nametati. Dijalog pretpostavlja dobru volju uključenih sugovornika, želju za susretom, sposobnost slušanja i uvažavanja drugoga, spremnost za dogovor uz moguće ustupke radi pronalaženja rješenja za zajedničko dobro. Susljedno tomu, dijalog i pomirenje povezani su i obostrani procesi. Ne vodi svaki dijalog pomirenju, ali nema pravog pomirenja bez dijaloga. Dijalog traži odgovarajući mentalitet i stav, a pomirenje je moralna dužnost bez koje nije moguć zajednički život.

Za naučavanje i poslanje Crkve dijalog je danas nezaobilazna karika koja se mora, kako bi bila učinkovita i pouzdana, njegovati u njoj samoj upravo u vidu dogovora i pomirenja – jer samo Crkva koja je u sebi dijaloška i pomirena može biti vjerodostojan čimbenik dijaloga i pomirenja u suvremenom svijetu i društvu. Taj unutarcrkveni dijalog treba biti zasnovan na bratskoj ljubavi, ali i

hrabro otvoren svim objektivnim pitanjima i poteškoćama koje opterećuju kršćansku zajednicu u cjelini i njezine članove ponaosob. Ljudska blizina, međusobno povjerenje i potpora crkvenih pastira, klera i vjernika laika preduvjeti su takvom dijalogu. Crkva je, zapravo, pozvana u sebi trajno ostvarivati paradigmu zajedništva vlastitog božanskim osobama unutar Presvetog Trojstva, koje uključuje jedinstvo u različitosti i potpunu upućenost na drugoga u ljubavi. Međusobni odnosi u Crkvi imaju stoga teološko utemeljenje, koje određuje djelovanje Crkve u svijetu.

U misijskoj perspektivi »Crkve koja izlazi«, papa Franjo potiče kršćane da budu »učenici-misionari« koji će »preuzimati inicijativu (*primerear*)«, tj. koji će se uključiti i bez straha učiniti prvi korak prema drugima, susreći ih na raskrižjima njihovih životnih putova i strpljivo ih pratiti u svim njihovim tegobama: »Evangelizacijska se zajednica riječima i dijelima uključuje u svakodnevni život drugih ljudi, premošćuje udaljenosti, spremna je poniziti se ako je potrebno i prigrljuje ljudski život, dotičući Kristovo trpeće tijelo u narodu« (EG 24).

Te Papine riječi mogu biti usmjerenje i Crkvi u Hrvatskoj, koja se danas nalazi u važnom i teškom povijesnom trenutku. Ili će znati preuzimati inicijativu i prednjačiti u stvaranju prostorâ susretâ, dogovora i zajedničkih djelovanja za opće dobro, uvažavajući različitosti koje postoje u hrvatskom društvu i u njoj samoj ili će još više biti neshvaćena, marginalizirana i napadana. Svoju veličinu Crkva treba pokazivati nadilazeći političke, ideološke, svjetonazorske i druge podjele koje u okove stavljaju hrvatsko društvo, ostajući ujedno slobodna i svima otvorena, ne dopuštajući da itko njome manipulira. No, isto tako Crkva mora poštivati načela sekularnosti, slobodu mišljenja i demokratsku volju građana, ne prisvajajući monopol na državu, pravdu i istinu. Iako ima pravo i odgovornost politički progovarati kada je potrebno, njezina zadaća ponajprije je naviještati evanđelje i vjernike usmjeravati prema nebeskoj domovini. To će biti najbolji način da donese mir, svjetlo i nadu u sumraku svakodnevnih hrvatske zbilje.